

BØKER

100929

Det sosiale NS*Tønsberg Blad
11.11.91*

Øystein Sørensen:
«Solkors og Solidaritet»
J.W. Cappelen.

Ifjor var det gått femti år - et halvt århundre - siden 9. april 1940 innledet mer enn fem års tysk okkupasjon og en varig og bitter deling av det norske folk. Det store flertall var de som frigjøringen i 1945 forsværet alt som tysk og NS var, det store mindretall var medlemmer, sympatisører og nære familiemedlemmer som kunne knyttes til det totalt falne og slagne parti Nasjonal Samling. En konsekvens av nederlaget i 1945 er at dette mindretall - uten særlig mulighet for å ta til gjem-måle - har måttet tåle all omtale, fra historisk korrekte påvisninger, via spekulasjoner til rene til-siktede fornærmelser - hvorav «forræder og landssvikere» er det sterkeste stempel.

Heldigvis synes nå tiden moden for en mer nøktern og balansert vurdering av de dramatiske okkupasjonsårene der yngre, seriøse forskere vil trenge bak sjablongene og avdekke så godt som mulig hva som virkelig skjedde - uten frykt for å bli stemplet som stripe, silkefront, lysebrun osv. Kjell Fjærtøft er en slik forfatter, Hans Fredrik Dahl med sine store Quislingbiografi en annen. Den tredje er dr. philos Øystein Sørensen som allerede har skaffet seg ry som en dyktig, balansert og ikke minst nyskappende okkupasjonshistoriker. Boken «Solkors og Solidaritet» er en oversikt og analyse av NS sosialpolitiske ideer før 1940 og praksis under okkupasjonen.

Sørensen innleder sin bok med interessant stoff om sosialpolitikken i Mussolinis Italia og Hitlers Tyskland og påviser at begge disse stater før krigen kom, hadde markante drag av det man kaller «velferdsstater» med konkrete tiltak for å integrere arbeiderklassen i «folkefellesskapet».

Også innen den «høyreautoritære» bevegelsen NS fantes tanker om hvordan Norge skulle bli et bedre og tryggere samfunn for alle nordmenn. Partiet var både antiliberalistisk og anti-kommunistisk, men var tilhenger av planøkonomi, kamp mot arbeidsløsheten, likestilling for kvinner,

barnetrygd og folketrygd for eldre og uføre. Dette var programfestet alt fra 1934- og uansett NS innsats: mye gjenkjennes i dagens sosialpolitiske virkelighet.

Da tyskerne okkuperte Norge, forsvant arbeidsløsheten etter få måneder. NS tok ære for dette, men forklaringen ligger selvsagt i det faktum at tyskernes behov for arbeidskraft var umettelig og at titusenvis av nordmenn grep sjansen til godt betalt sysselsetting.

Den tyske militære okkupasjon av Norge var for NS både en helt nødvendig forutsetning- og en utfordring. Uten tyskerne hadde NS aldri kommet i maktposisjon. Når de så i september 1940 fikk et slags innenlandsk, sivilt maktmonopol, måtte partiet finne seg i å bli styrt av tyske «rådgivere» fra Terbovens store Reichskommissariat. De reformer NS ville gjennomføre, måtte harmonisere med tyske ønsker. Denne situasjonen virket selvsagt slik at NS tok æren for det tyskerne tillot- og fraskrev seg ansvar for ting som ikke ble gjennomført med henvisning til at også NS var underlagt okkupan-ten.

Sørensens artigste poeng i boken er mulighens påvisningen av hvordan en NS lov om barnetrygd fra desember 1944-etter suspensjon fra mai 1945, med kosmetiske endringer ble tatt opp av regjeringen Gerhardsen i 1946.

1930-årene har i norsk historie naturlig nok kommet i skyggen av fem-året som fulgte. Øystein Sørensen gir i sin bok et spennende innsyn i samfunnsmessig tenkning i kretser som Fedrelandslaget, kretsen rundt tidskriftet Teknisk Ukeblad og Dybwad Brochmanns Samfunnsparti, ideologiske sentra som forsøkte å finne relevante løsninger som hverken var kapitalistiske eller kommunistiske. Også dette er nytt og interessant stoff. Det er ikke opplyst hva Øystein Sørensen for tiden er engasjert med. Men det må være lov å håpe at han vil bruke mer av sin nøkternhet, upartiskhet og ikke minst arbeidskraft nettopp på tidsrommet 1930-1945. Det er mye ugjort.

Tore Dyrhaug